

TÀI NGUYÊN THIÊN NHIÊN VÀ VĂN HÓA Ở QUẦN ĐẢO TRƯỜNG SA, ĐỊNH HƯỚNG BẢO TỒN VÀ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG

T.S. LA THẾ PHÚC* -
K.S. LƯƠNG THỊ TUẤT**

Từ khóa: Tài nguyên thiên nhiên, di sản, quần đảo Trường Sa

Key words: Natural Resource, Heritage, Spratly archipelago

Quần đảo Trường Sa thuộc huyện Trường Sa, tỉnh Khánh Hòa là một phần lãnh thổ thiêng liêng của Tổ quốc trên biển Đông, nằm cách bờ biển Việt Nam khoảng 250 hải lý về phía Đông Nam, với 142 đảo, đá, bãi ngầm (trong đó có khoảng 100 đảo, cồn, đụn, đá được đặt tên), bao gồm cả 5 bãi ngầm thuộc thềm lục địa Việt Nam (gồm các bãi Phúc Tân, Huyền Trân, Quế Đường và Tư Chính), trải rộng trong một vùng biển có diện tích khoảng 410.000 km². Đặc điểm địa chất, tài nguyên thiên nhiên và di sản của quần đảo này được khái lược như sau:

1. Đặc điểm địa chất

Quần đảo Trường Sa được hình thành từ phức hệ ám tiêu san hô (Trần Đức Thạnh 1991, 1998, 2009), mặt cắt địa chất từ dưới lên trên của hầu hết các đảo thuộc quần đảo Trường Sa được tổng hợp như sau:

- Lớp thứ nhất thuộc phần móng: phần móng của quần đảo là phần đá cứng để từ đó ám tiêu san hô phát triển. Cho đến nay vẫn chưa có tài liệu nào khẳng định phần móng của các đảo ở Trường Sa là các thành tạo đá basalt hay đá trầm tích MZ. Một số nghiên cứu của các tàu khảo sát Nga, Pháp đã thu được các tảng đá basalt ở phía Tây Nam Trường Sa đã cho thấy dấu hiệu chứng tỏ một số đảo ở khu vực này có nền đá gốc là đá basalt.

- Lớp thứ 2: là đá san hô màu trắng, dạng khối khá đồng nhất, chiều dày trên 20m. Lớp này nằm ở độ sâu cách bề mặt đảo từ 4 - 6m, chỉ lộ ra một số

nơi ở mép ngoài của bãi triều.

- Lớp thứ 3: được cấu tạo bởi dăm, sạn kết phân bố rất hạn chế và chỉ lộ ra ở mép triều cao dưới dạng các bề mặt mài mòn bao quanh các đảo.

- Lớp thứ 4: được cấu tạo bởi sỏi, sạn, cát san hô và vụn vỏ sò, màu vàng nhạt; vụn bờ, đôi khi gắn kết yếu dạng "bánh bông" hay ở đảo An Bang và ở Bắc đảo Song Tử Tây.

- Lớp thứ 5: là lớp đất màu nâu (phân chim), phân bố chủ yếu ở đảo Trường Sa, Nam Yết và Song Tử Tây. Hàm lượng photphorit (P₂O₅) đạt từ 3,3 - 41,4%, chiều dày từ 0,2 - 0,7m; cùng tuổi với lớp phân chim ở Hoàng Sa.

- Lớp thứ 6: trẻ nhất, bao gồm các thành tạo bờ rời, thành phần hỗn tạp, cấu tạo nên các bãi triều bao quanh các đảo ở Trường Sa.

2. Tài nguyên thiên nhiên

Tài nguyên thiên nhiên ở biển - quần đảo Trường Sa khá phong phú và đa dạng, bao gồm: tài nguyên địa chất khoáng sản (gồm: di sản địa chất, dầu khí, băng cháy, phân chim), tài nguyên sinh vật, tài nguyên khí tượng - thủy văn và tài nguyên vị thế:

- Tài nguyên địa chất khoáng sản:

Di sản địa chất (theo định nghĩa của UNESCO) là những phần tài nguyên địa chất có giá trị nổi bật về khoa học, giáo dục, thẩm mỹ và kinh tế. Chúng bao gồm: các cảnh quan địa mạo, các di chỉ cổ sinh, các miệng núi lửa đã tắt hoặc đang hoạt động, các hang động, hẻm vực sông, hồ tự nhiên, thác nước, các diện lộ tự nhiên hay nhân tạo của đá và quặng; các thành tạo, cảnh quan còn ghi lại những biến cố, bối cảnh địa chất đặc biệt; các địa điểm mà tại đó có thể

* Bảo tàng Địa chất

** Viện Khoa học Địa chất và Khoáng sản

quan sát được các quá trình địa chất đã và đang diễn ra hàng ngày, thậm chí cả các khu mỏ đã ngừng khai thác v.v... Theo định nghĩa này, các đảo thuộc quần đảo Trường Sa là những thực thể di sản địa chất. Nếu có những lỗ khoan địa tầng xuyên qua đảo, đến nền đá cứng mà san hô bám vào đó để phát triển, chúng ta sẽ xác lập được lịch sử tiến hoá của quần đảo Trường Sa hay các quá trình địa chất đã từng xảy ra ở đây. Kết quả khảo sát địa chất sơ bộ một số đảo thuộc quần đảo Trường Sa như đảo Phan Vinh, đảo An Bang, chúng tôi đã bắt gặp một số loại đá trầm tích sinh vật, các hóa thạch độc đáo, như vỏ sò khổng lồ; đá dạng "Bánh bông", đá vôi san hô dạng khối. Việc khảo sát thực địa kết hợp với thu thập và nghiên cứu phân tích các tài liệu địa chất Biển Đông, đặc biệt là đặc điểm kiến tạo có thể luận giải về điều kiện thành tạo các đảo thuộc quần đảo Trường Sa. Theo hệ thống phân loại của UNESCO, khu vực Quần đảo Trường Sa có thể xác lập được 4 kiểu di sản địa chất: kiểu A - Cổ sinh, kiểu B - Địa mạo, kiểu C - Lịch sử địa chất và kiểu D - Đá.

Quần đảo Trường Sa là khu vực có trữ lượng dầu mỏ, khí đốt, băng cháy nhất định.

- Phân chim: theo kết quả khảo sát của các nhà địa chất, tổng tài nguyên dự báo quặng phốt phát từ phân chim khoảng 1 triệu tấn. Quặng này đã được dùng làm phân bón trực tiếp cho cây xanh trên các đảo thuộc quần đảo Trường Sa.

- Tài nguyên sinh vật ở quần đảo Trường Sa rất phong phú và đa dạng, mang tính đặc trưng của quần thể sinh vật đảo - rạn san hô nhiệt đới, gồm: sinh vật phù du, động vật đáy, rong biển, cá, san hô..., trong đó có nhiều giống loài và nguồn gen quý hiếm đã được ghi vào sách đỏ Việt Nam và Thế giới, cần được bảo vệ bảo tồn. Theo số liệu điều tra, chỉ tính riêng cho khu vực biển Nam Yết đã có 185 loài thực vật phù du, 307 loài động vật phù du, 86 loài rong, 2 loài cỏ biển, 225 loài động vật đáy, 414 loài cá san hô, 2 loài rùa biển. Trong đó, có nhiều loài quý hiếm có tên trong Sách đỏ, như: Bào ngư, Tôm hùm, Trai tai tượng, Hải sâm, Ốc anh vũ, Nhum đá, Vích, Đồi mồi, cá Song da báo, cá Mặt Trăng, cá Bò xanh hoa đỏ, cá Chim Hoàng đế, cá Bướm đa màu các loại... Nơi đây còn là bãi đẻ của nhiều sinh vật biển, gồm cả các loài thú biển, đồng thời là nơi làm tổ của các loài chim và rùa biển.

- Tài nguyên khí tượng - thủy văn gồm có: nắng, gió, sóng, thủy triều (nguồn năng lượng sạch) và nước. Ở quần đảo Trường Sa, năng lượng mặt trời,

năng lượng gió, nước ngầm và nước mưa đang được khai thác rất hiệu quả. Đây là huyện đầu tiên của Việt Nam sử dụng năng lượng sạch. Năng lượng sóng và thủy triều sẽ được khai thác trong tương lai gần.

- Tài nguyên vị thế của biển đảo Trường Sa là vị trí các đảo, quần đảo, các cảnh quan địa mạo, vịnh vịnh biển, các mũi nhô của địa hình bờ đảo, mặt bằng và độ cao của đảo, đá ngầm, các rạn san hô đang sống hay ám tiêu san hô, các thềm san hô, các hang hốc trong các rạn san hô ngập nước, các luồng lạch sâu và rãnh ngầm ven đảo... đều là những tài nguyên vị thế. Địa hình trên đảo được phân chia thành ba mực theo độ cao, gồm 0,5 → 1,5m; 2,0 → 3,5m và 4,5 → 6m, trong đó mực địa hình 4,5 → 6m chỉ có ở phía Tây đảo Song Tử Tây (cao nhất quần đảo). Địa hình dưới nước quanh đảo có các mực độ sâu: 0,5m → -1,5m; -2m → -3m; -5m → -9m; -10m → -15m; -30m → -50m; và -70m → -90m; ám tiêu san hô phát triển rất phong phú và đa dạng, có loại phát triển thành hình vòng tròn (ám tiêu vòng), loại hình tháp (đơn lẻ), loại thành dãy thẳng (dải). Các ám tiêu vòng (atolle) thường tạo thành các vịnh vịnh có đường kính rộng vài chục km với độ sâu trung bình >50m. Trên vành khuyên của ám tiêu vòng thường là những đảo nổi. Ví dụ như ám tiêu Tigia (Nam Yết) có các đảo nổi là Nam Yết, Sơn Ca, Thái Bình, Graven, Đá Én Đất, Đá Núi Thị và các dải san hô ngầm khác nhau; đáy vịnh có độ sâu tới 80m. Các ám tiêu san hô ngầm (dạng tháp, dạng dải) mọc lên từ đáy biển ở độ sâu trên dưới ngàn mét, phân bố xung quanh quần đảo, hiện còn cách mặt nước vài chục mét là những thành lũy bao bọc quần đảo. Những tài nguyên vị thế này rất có ý nghĩa cho phát triển kinh tế biển, du lịch và đảm bảo quốc phòng an ninh biển đảo.

3. Di sản văn hóa

Ngày 13/6/2014, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đã ban hành Quyết định số 1825/QĐ-BVHTTDL xếp hạng các bia chủ quyền tại đảo Song Tử Tây, xã Song Tử Tây và đảo Nam Yết, xã đảo Sinh Tồn, thuộc huyện đảo Trường Sa, tỉnh Khánh Hòa là "Di tích lịch sử cấp quốc gia". Cụm bia chủ quyền này được hoàn thành tháng 8/1956 nhằm khẳng định chủ quyền của Việt Nam tại biển Đông.

Ngoài ra, trên đảo Trường Sa Lớn còn có chùa, Nhà tưởng niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh và đài tưởng niệm liệt sĩ tạo nên một quần thể các công trình văn hóa và đã trở thành chốn linh thiêng trên đảo giữa

biển khơi của Việt Nam. Trong chùa ở đảo Trường Sa Lớn có bức tượng Phật ngọc màu xanh ngự trên Tam Bảo là do Liên đoàn Phật giáo Thế giới tặng Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng và đã được Thủ tướng tặng lại chùa Trường Sa Lớn với lời cầu chúc: “nước Việt Nam hòa bình, độc lập, toàn vẹn lãnh thổ, dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”. Bên cạnh đảo Trường Sa Lớn, trên đảo Đá Tây có bài thơ thần của Lý Thường Kiệt được khắc trong một Ban thờ tuy đơn sơ nhưng rất trang trọng, một lần nữa khẳng định chủ quyền lãnh thổ vô cùng thiêng liêng của đất nước ở khu vực quần đảo Trường Sa này với lòng tự hào dân tộc sâu sắc:

*Nam quốc sơn hà Nam đế cư,
Tiệt nhiên định phận tại thiên thư.
Như hà nghịch lỗ lai xâm phạm,
Nhữ đẳng hành khan thủ bại hư.*
Tạm dịch:
*Sông núi nước Nam vua Nam ở,
Rành rành định phận tại sách trời.
Cớ sao lũ giặc sang xâm phạm,
Chúng bay sẽ bị đánh tơi bời.*

4. Định hướng bảo tồn và phát triển bền vững

Quần đảo Trường Sa có vị trí chiến lược rất quan trọng, có nguồn tài nguyên thiên nhiên phong phú và có vai trò đặc biệt quan trọng trong quốc phòng an ninh bảo vệ chủ quyền toàn vẹn lãnh thổ lãnh hải của Tổ quốc ta. Đảng ta đã thể hiện rõ quan điểm về phát triển kinh tế biển, bảo vệ chủ quyền biển, đảo trong quá trình phát triển và hội nhập quốc tế trong các nghị quyết, chỉ thị như: Nghị quyết 03-NQ/TW ngày 6/5/1993 của Bộ Chính trị (khóa VII) về “Một số nhiệm vụ phát triển kinh tế biển trong những năm trước mắt”; Chỉ thị 20-CT/TW ngày 22/9/1997 của Bộ Chính trị (khóa VIII) về “Đẩy mạnh phát triển kinh tế biển theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa...”; đặc biệt là “Chiến lược biển Việt Nam đến năm 2020” trong Nghị quyết TW 4 (khóa X): “Đến năm 2020, phấn đấu đưa nước ta trở thành quốc gia mạnh về biển, giàu lên từ biển”.

Khai thác tài nguyên thiên nhiên để phục vụ mục tiêu phát triển kinh tế biển phải được gắn chặt với mục tiêu đảm bảo quốc phòng, an ninh. Muốn vậy, chúng ta phải chủ động đẩy mạnh công tác nghiên cứu khoa học về biển và ứng dụng khoa học công nghệ, tăng cường tuyên truyền chủ quyền biển đảo, đẩy nhanh quá trình dân sự hóa trên biển với xây dựng thế trận quốc phòng - an ninh trên biển để bảo vệ chủ quyền quốc gia trên biển.

Việc đẩy mạnh nghiên cứu phát triển và ứng dụng khoa học công nghệ trong điều tra, nghiên cứu, khai thác tiềm năng biển là nhân tố quan trọng hàng đầu nhằm cung cấp các luận cứ khoa học cho việc xác định chủ quyền, khai thác hợp lý và hiệu quả cao tài nguyên thiên nhiên, phát triển kinh tế, phòng tránh thiên tai, bảo vệ bảo tồn tài nguyên và môi trường, đảm bảo an ninh quốc phòng, hoạch định chiến lược, quy hoạch khai thác bền vững biển đảo.

Công tác tuyên truyền biển, đảo cần bám sát thực tiễn tình hình, không ngừng đổi mới nội dung, đa dạng hóa hình thức, phương pháp tuyên truyền phù hợp với trình độ nhận thức của từng đối tượng, đồng thời tận dụng có hiệu quả các phương tiện kỹ thuật và chú trọng mở rộng phạm vi tuyên truyền. Công tác này đòi hỏi có sự phối hợp đồng bộ giữa các cấp, các ngành và các địa phương; phải có sự chỉ đạo thống nhất, chặt chẽ từ Trung ương tới cơ sở về nội dung và phương pháp tuyên truyền. Nội dung tuyên truyền phải đa dạng và phong phú trên các phương tiện thông tin đại chúng trong nước và quốc tế, lồng ghép chặt chẽ giữa các hoạt động đối ngoại, chính trị, kinh tế, quân sự, quốc phòng... Qua đó, cộng đồng người Việt cũng như quốc tế hiểu và nắm vững các vùng, khu vực thuộc chủ quyền lịch sử lâu đời của Việt Nam cũng như chủ quyền biển Việt Nam được xác lập trên cơ sở các điều khoản quy định trong Công ước quốc tế về Luật biển 1982.

Dân sự hóa các vùng biển, đảo vừa là cơ sở để chúng ta khai thác có hiệu quả các nguồn tài nguyên thiên nhiên, vừa là tiền đề để xây dựng, củng cố và phát huy lực lượng tại chỗ phục vụ chiến lược quốc phòng - an ninh trên biển. Đảng ta đã khẳng định trong Chiến lược biển Việt Nam đến năm 2020: “Thực hiện quá trình dân sự hóa trên biển, đảo gắn với tổ chức dân cư, tổ chức sản xuất và khai thác biển. Có chính sách đặc biệt để khuyến khích mạnh mẽ nhân dân ra định cư ổn định và làm ăn dài ngày trên biển; thí điểm xây dựng các khu quốc phòng - kinh tế tại các đảo, quần đảo Trường Sa, vùng biển, đảo của Tổ quốc”. Đây là một chủ trương chiến lược có ý nghĩa vô cùng quan trọng, đã và đang được hiện thực hóa, đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế biển đi đôi với bảo đảm quốc phòng, an ninh, bảo vệ vững chắc chủ quyền của Việt Nam trên biển./

L.T.P - L.T.T

(Ngày nhận bài: 15/7/2014; Ngày phân biên đánh giá: 16/8/2014; Ngày duyệt đăng bài: 21/8/2014)